

Таким чином, наявність значних і різноманітних труднощів аудіювання є безперечним фактом. Очевидно, що для успішного навчання аудіювання потрібна методична система, яка враховує ці труднощі і забезпечує їх подолання.

Зняття труднощів полегшує оволодіння аудіюванням і дає швидкі і відчутні результати. Однак таке штучне полегшене аудіювання не готує до сприйняття природної мови, оскільки всі усунені труднощі в ній присутні, а до їх подолання учень не підготовлений.

Дуже важливим фактором у навчанні аудіювання є підтримка постійного інтересу учнів, тобто їх постійна мотивація, де основними чинниками є: правильний підбір тексту (рівень труднощі і цікавість змісту), створення ситуації спілкування перед сприйняттям тексту і різні завдання, які передбачають контроль прослуханого і вихід в інший вид діяльності після сприйняття тексту.

Отже, навчання аудіювання є одним з основних напрямів роботи вчителя в школі, оскільки аудіювання, поряд з говорінням, забезпечує можливість спілкування. Проте, цей напрям викликає найбільші труднощі в навчанні, як з боку вчителя, так і з боку учнів. Тому вчитель повинен не тільки знати що таке аудіювання, але вивчити, а потім постійно враховувати в своїй роботі суб'єктивні та об'єктивні фактори успішності навчання аудіювання; труднощі, пов'язані з цим процесом і шляхи їх подолання; методика і прийоми роботи в умовах контактного і дистантного аудіювання, а також контролю аудіювання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гез. Н. И. «Роль условий общения при обучении слушанию и говорению» // Иностранные языки в школе. 1981. №5 С. 32.
2. Кочкина З. А. «Аудирование: что это такое?» // Иностранные языки в школе. 1964. № 5. С. 3-6.
3. Ляховицкий М. В. Методика преподавания иностранных языков. М. : Высшая школа. 1981. 160 с.

Балуєва І.

Науковий керівник – доц. Головата Л. М.

НАПИСАННЯ ТВОРЧИХ РОБІТ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Життя доводить, що в складних умовах, які постійно змінюються, найкраще орієнтується, приймає рішення, працює людина творча, гнучка, креативна, здатна до генерування і використання нових ідей, задумів, підходів та рішень. Проблема творчості стала в наші дні особливо актуальною, тому що саме творчі люди створюють нове, неповторне у всіх сферах людської діяльності.

Актуальність дослідження проблеми творчого розвитку учнів загальноосвітніх навчальних закладів зумовлена потребою у зростанні творчих ресурсів дитини в умовах глобалізації суспільства.

Сучасна концепція мовної освіти висуває на перший план завдання української мови як навчального предмета – навчити користуватися мовними засобами при сприйнятті (слуханні і читанні) та створенні (говорінні й письмі) висловлювань у різних сферах спілкування, а також розвивати мислення, творчі здібності і вміння кожної дитини.

Метою нашої статті є визначення місця творчих робіт у системі вправ з української мови.

Розвивати творчі здібності на уроках мови – це значить розвивати «ту природжену душевну здібність, яку називають даром слова, ввести дітей у свідоме володіння скарбами рідної мови і добитися засвоєння дітьми логіки цієї мови, тобто граматичних її законів в її логічній системі» [2, с. 102]. Лише за цієї умови задатки до володіння словом перетворюються в здібності.

У різних видах письмових робіт є більш чи менш виражений елемент творчості, бо в них так чи інакше виявляється особистість школяра, його обдарування, смаки, уподобання, рівень підготовки. Але творчою роботою слід вважати тільки таку, яка є наслідком цілком самостійної діяльності дитини в процесі осмислення нею певної теми, питання. На відміну від тренувальних вправ, для творчих робіт не дається готового матеріалу, а визначається тема або питання і дається творче завдання. Такі завдання можуть мати різний зміст, але об'єднують їх

одне – творчість. Вони можуть формулюватися так: *придумати, висловити своє ставлення, скласти...*

Мета творчих робіт не зводиться лише до формування в учнів уміння досконало оформляти свої думки і почуття. Вони допомагають розвивати мислення, спостережливість, нагромаджують загальний життєвий досвід дитини, розвивають здібності критично оцінювати навколишню дійсність, виробляти вміння виділяти із загального конкретне, класифікувати, робити висновки. Творчі роботи не тільки закріплюють знання, але й тренують мозок, удосконалюють здібності учнів, прищеплюють любов до художнього слова. Особливо велике значення в розвитку особистості, як слушно зауважує В. Я. Мельничайко, відіграють перекази і твори [3, с. 32].

Питання про систему творчих робіт з мови залишається одним із актуальних методичних питань. Не випадково за останні роки йому почали приділяти особливу увагу. Одні вчені-методисти вважають, що в основу системи творчих робіт слід покласти принцип їх різноманітності, інші – принцип наступності: від простого до складного. Основними принципами побудови системи творчих робіт з мови на сьогодні є:

1) передбачення такої кількості видів творчих робіт для кожного класу, яка б забезпечила знання учнів про твір як акт учнівської творчості, а саме: *поняття про твір, тему та план твору; уміння визначити обсяг змісту і межі твору; уміння добирати матеріал на пропонувану тему; уміння підпорядковувати роботу основній думці; уміння систематизувати зібраний матеріал; уміння писати творчі роботи різних видів; уміння вдосконалювати написане; уміння висловлювати свої думки точно й правильно з погляду норм літературної мови;*

2) урахування знань, умінь і навичок учнів, що дають можливість дотримуватися послідовності, наступності, перспективності та повторюваності у написанні творчих робіт;

3) систематичність та різноманітність видів творчих робіт, що в значній мірі збуджує інтерес учнів, допомагає учителеві розкрити перед ними письмову творчість в усій її складності;

4) врахування вікових особливостей та фізичних можливостей учнів 5–9 класів [3, с. 36].

Відповідно до мети творчих робіт – розвивати зв'язне мовлення учнів, навчати їх грамотно, логічно, послідовно висловлювати свої думки і почуття, збагачувати в них авторські здібності – система творчих робіт з української мови повинна складатися зі спеціально дібраних творчих вправ, різних видів диктантів з елементами творчості, переказів художніх творів, а також різних типів та видів учнівських творів. Основу системи творчих робіт повинні становити власне творчі роботи, для написання яких є допоміжними творчі або підготовчі вправи, які поповнюють словниковий запас учнів та їхні знання із теми майбутнього твору, прищеплюють їм певні орфографічні навички.

Найбільш прийнятною на сьогодні серед методистів і вчителів-практиків є класифікація вправ, запропонована В. Мельничайком. Вивчаючи різні класифікації (за характером виконуваних учнями операцій, за характером діяльності учнів, за навчальною метою, за відношенням до вихідного тексту, за місцем у формуванні навичок мовлення, за лінгвістичним змістом, за формою мовлення, за кількістю завдань до мовного матеріалу), автор посібника «Творчі роботи на уроках української мови» зауважує, що, організовуючи опрацювання навчального матеріалу, будуючи систему вправ, учителеві слід керуватися тим, яку роль має виконати кожна з них у процесі збагачення й вдосконалення мовлення учнів» [4, с. 29]. Практично найбільш доцільним, на думку автора, є протиставлення видів роботи, здійснюваних на готовому матеріалі, і створення мовного матеріалу.

Вправи першої групи передбачають: спостереження й аналіз мовних одиниць у зв'язному тексті; аналіз текстів різних типів і стилів мовлення; стилістичне експериментування (синонімічні заміни в тексті); конструювання різних мовних одиниць (за моделями, схемами).

Другу групу складають вправи на конструювання зв'язних текстів (творчі роботи) і на редагування чужих та власних висловлювань.

Крім того, В. Мельничайко зауважує, що становлення навичок мовлення проходить такі етапи: сприйняття і репродуктивне відтворення мовних засобів; формування вмінь будувати і вживати мовні засоби; формування вмінь добирати мовний матеріал, необхідний для

вираження певного змісту; використання засвоєного мовного матеріалу в невідготовлених висловлюваннях [4, с. 86].

Залежно від рівня підготовки учнів, розвивати творчі здібності можна по-різному. Окремі учні (обдаровані) переважно самостійно тренують та удосконалюють свої задатки, щоб розвинути їх у здібності, щоб вони стали творчими. Але для розвитку творчих здібностей більшості школярів важливою є саме роль учителя. Завдання педагога – управляти процесами творчого пошуку, йдучи від простого до складного: створювати ситуації, що сприяють творчій активності та спрямованості школяра, розвивати його уяву, асоціативне мислення, здатність розуміти закономірності, прагнення постійно вдосконалюватися, розв'язувати дедалі складніші творчі завдання».

На початковому етапі розвитку творчих здібностей ефективним засобом є ознайомлення учнів з «творчою лабораторією» письменників (І. Франка, В. Стефаника, В. Симоненка, А. Шияна, Є. Гуцала). Це можна робити на уроках мови, добираючи для диктантів, переказів, аудіювання чи читання мовчки відповідні тексти.

На другому (проміжному) етапі можна пропонувати учням на уроках української мови вправи, які, окрім творчих здібностей, розвивають образне мислення, художнє бачення світу, розширюють словниковий запас, сприяють кращому засвоєнню семантики слів: *дібрати означуване слово, до якого поданий прикметник був би епітетом; вибрати найвдаліший варіант слова; дописати (відновити) віршовані рядки; об'єднати кілька речень в одне; розчленувати текст на складові частини, змінити (розширити, згорнути, перебудувати, замінити) мовний матеріал; розширити текст, вживаючи якомога більше прислівників, але не додаючи більше ніж два речення; дати заголовок тексту («Осінь ніч. Зривається вітер, шарпає дерева. Дощ періщить у шибки...»); перебудувати прості речення на складне речення з різними видами зв'язку, визначити смислові відношення між частинами складних речень; вставити пропущені слова; дібрати якнайбільше означень до поданого слова (наприклад, день – похмурий, незабутній,...) чи якомога більше дієслів, які б поєднувались із словом (наприклад, вітер дме, завиває, співає...).* Такі вправи доцільно проводити у формі гри, змагання («Хто швидше», «Хто більше»).

Широке поле для творчої діяльності учнів відкривають завдання, спрямовані на розвиток фантазії, гіпотетичного мислення: *продовжити художній твір («Енеїду» І. Котляревського, «Украдене щастя» І. Франка); змінити (переробити) закінчення художнього твору («Наталка Полтавка» І. Котляревського, «Мина Мазайло» М. Куліша).*

Дуже любляють учні завдання, спрямовані на розвиток уяви, наприклад: *скласти усну розповідь від імені письменника (Т. Шевченко «Мої інтереси і захоплення», «Моє перше велике кохання», «Жінки у моєму житті», «Моя сім'я», «Моє життя на засланні», «Моя пристрасть – гравюра»); взяти «інтерв'ю» у письменника.*

Такі завдання активізують пам'ять, увагу, вчать самостійно оцінювати, встановлювати причино-наслідкові зв'язки, мотивувати ті чи інші дії.

На етапі актуалізації знань можна використати асоціювання («асоціативну павутинку», «ланцюжок асоціацій»), яке спонукає учнів думати, стимулює мислення, сприяє пошуку зв'язків між окремими поняттями [1, с. 48].

На етапі написання творчих робіт насамперед виділяються «класичні» твори-роздуми, передбачені навчальною програмою.

У процесі виховання творчих здібностей необхідно враховувати не тільки підготовку класу, а й індивідуальні особливості учня. Тих, хто швидко виконує творчу роботу, слід завантажувати додатково, надавати допомогу слабшим (особистісно-зорієнтований підхід).

Таким чином, успішне формування творчого мислення учнів можливе лише за умови систематичної і цілеспрямованої роботи, раціональної системи навчально-тренувальних вправ. Тому заняття з розвитку зв'язного мовлення треба будувати так, щоб кожен із проведених видів робіт виконував свою роль у формуванні певного комунікативного вміння, щоб учні успішно оволодівали монологічним і діалогічним мовленням, спираючись на знання про текст, стилі, типи, жанри мовлення, ситуацію спілкування, набували культури мовлення. Через відповідно дібраний мовний матеріал і завдання до нього демонструється багатство української мови, її краса і мелодійність. Сьогодні одним із основних завдань діяльності навчального закладу зали-

шається забезпечення атмосфери комфорту, доброзичливості та співпраці й створення умов для розвитку дитячої творчості.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Біденко В. Творча робота школярів на уроках мови, читання, риторики. *Початкова школа*. 1997. №7. С. 48–50.
2. Гмиря Г. В. Розвиток творчих здібностей учнів на уроках мови та літератури і в позакласній роботі. *Педагогіка і психологія / Вісник АПН України*. 2004. №1 С. 102–121.
3. Мельничайко В. Я. Творчі завдання як засіб естетичного розвитку учнів у процесі вивчення мови. *Українська мова та література в школі*. 1985. №5. С. 31–36.
4. Мельничайко В. Я. Творчі роботи на уроках української мови. Конструювання. Редгування. Переклад. Київ: Рад. школа, 1984. 223 с..
5. Садовська О. Розвиток творчої самостійності старшокласників у процесі вдосконалення та поглиблення знань з української мови (на прикладі вивчення морфології). *Українська мова та література в школі*. 2003. №8. С. 16–20.

Немеровська Н.

Науковий керівник – доц. Головата Л. М.

ПІДГОТОВКА ДО НАПИСАННЯ ЕСЕ У 10 КЛАСІ

Сучасна школа готує учнів до активної діяльності у різних сферах суспільного життя, тому система освіти України тяжіє до реалізації основних освітніх завдань соціального та культурного розвитку особистості. Це засвідчують такі найбільш важливі державні документи, як Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті, програма «Освіта. Україна XXI століття». В цих документах простежується необхідність формування в учнів здатності до творчого самовираження, комунікативної спроможності, вміння виконувати творчі завдання. Тому вчителю-словеснику необхідно постійно вдосконалювати методи, прийоми і принципи навчання української мови.

Велика роль у розвитку творчих здібностей учнів належить письмовим роботам. Навчити дітей писати твір – досить складне завдання; навіть якщо дитина є обдарованою, потрібно докласти чимало зусиль, щоб виплекати ті вміння та спрямувати їх у правильне русло. Дитина – немов пагінець квітки, який щойно прорізався, а завдання вчителя – доглянути його, виростити, пройти непростий шлях до того часу, коли він пустить перший листочок, коли на ньому зацвіте перша квіточка, а дитина напише перший самостійний твір. Це і буде найвища пошана вчительській праці, найбільший плід вчительської роботи. Готуючись до написання твору, словеснику слід виробити систему дій, рекомендацій, запропонувати ряд пам'яток. Заключним етапом тренінгу може стати підсумкове завдання – написати пробний твір [4, с. 208].

Метою наукової статті є теоретичне обґрунтування особливостей підготовки до написання есе учнями 10 класу.

Есе (есеї) – невеликий за обсягом прозовий твір, що має довільну композицію і висловлює індивідуальні думки та враження з конкретного приводу чи питання і не претендує на вичерпне і визначальне трактування теми. Есе – вільне міркування на будь-яку тему. Можна сказати, що це потік свідомості, потік думок, літературно оформлений. По суті, ніяких правил і обмежень немає. Всі відомі письменники-есеїсти писали їх так: сідали і записували все, що приходило їм у голову [1, с. 34–41].

З англійської слово есе (essay) трактується як «нарис», «твір», «спроба самостійного аналізу» та «обґрунтування теоретичної гіпотези». Есе – це літературний жанр невеликого за обсягом та композиційно вільного прозового твору. У шкільній практиці дедалі частіше вживається термін «твір-есе». Шкільна методика вважає, що есе це:

- методичний прийом, за допомогою якого здатне розвиватися критичне мислення;
- спосіб перевірки рівня знань учнів з гуманітарних, рідше з негуманітарних наук;
- форма викладу своїх поглядів, думок;
- один із видів робіт з розвитку зв'язного мовлення школярів [8, с. 160].